

УДК 929Т.ЛЕВОВИЦЬКИЙ(438/477.43/44):37-051(045)

І.М.Шоробура, Ю.В.Телячий

Подольнин Тадеуш Левовицький – видатний польський учений, педагог

У статті розкривається життєвий і творчий шлях уродження Західного Поділля Тадеуша Левовицького – видатного польського вченого, педагога, професора звичайного, доктора хабілітованого гуманітарних наук у галузі педагогіки, багаторічного директора (тепер – почесного ректора) Вищої педагогічної школи Спільки польських учителів (м.Варшава), іноземного члена Національної академії педагогічних наук України.

Ключові слова: Тадеуш Левовицький, освіта, педагогіка.

12–16 квітня 2011 р. на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії відбулася чергова міжнародна науково-практична конференція “Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти”¹. Конференція проводилася відповідно до плану роботи Національної академії педагогічних наук України у рамках спільного освітнього проекту НАПН України і Вищої педагогічної школи Спільки польських вчителів Республіки Польща. Мета цього проекту полягала в організації спільних досліджень, співпраці й обміні досвідом щодо розвитку освіти в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції. Тематика конференції присвячувалася актуальним проблемам полікультурної освіти в сучасному світі, питанням національного самовизначення польської та української систем освіти в контексті історії, сучасності і майбутнього²⁻⁴. У роботі конференції взяли участь учені України, Республіки Польща, Німеччини, які представляли авторитетні наукові установи та вищі навчальні заклади⁵.

Знаменною подією педагогічної думки Польщі та України стало те, що в ході даного наукового форуму відбулася презентація першого україномовного видання фундаментальної монографії Тадеуша Левовицького “Професійна підготовка і праця вчителів”⁶.

Її автор – відомий у Європі учений, педагог, професор звичайний, доктор хабілітований гуманітарних наук у галузі педагогіки, багаторічний директор (а тепер – почесний ректор) Вищої педагогічної школи Спільки польських учителів (м.Варшава), іноземний член НАПН України.

Надзвичайна важливість цієї особливої для педагогічної громадськості України та Польщі події полягає в тому, що перша презентація книги про-

йшла на Батьківщині Т.Левовицького, уродженця с.Нагірянк Чортківського району Тернопільської області, що на Західному Поділлі. Коли йому було 3 роки (1945 р.), батьки емігрували до Польщі, в м.Лодзь. І лише 13 квітня 2011 р., у силу життєвих обставин, через 66 років після довгої розлуки він уперше відвідав рідне село, ступив на землю, де проходило бо-соноге дитинство, зустрівся із земляками, подарував місцевому історико-краєзнавчому музею свою книгу...

Бачиться доцільним зазначення головних етапів педагогічної, наукової біографії вченого, педагога. Після Другої світової війни він разом із родиною мешкав у м.Лодзі, а з 1951 р. його життя нерозривно пов'язане з м.Варшавою, де закінчив основну та середню школу, а в 1968 р. – педагогічний факультет Варшавського університету. Під час навчання Тадеуш Левовицький – науковий стипендіат Варшавського університету, учасник семінарів засновника школи польської загальної дидактики професора Вінцента Оконя, що свідчило про високий потенціал стипендіата як перспективного вченого. Після закінчення навчання Т.Левовицький без проходження стажування став асистентом кафедри загальної дидактики рідного навчального закладу.

Із Варшавським університетом поєднаний практично весь шлях його формування і зростання в статусі науковця. Саме тут у 1972 р. він отримує ступінь доктора на педагогічному факультеті, в 1977 р. здобуває ступінь доктора хабілітованого гуманітарних наук. А вже 1982 р. йому був присвоєний ступінь надзвичайного професора, згодом 1989 р. – професора звичайного.

Науковий доробок Т.Левовицького складає близько 600 публікацій, у числі яких низка монографій: “Індивідуальні психологічні відмінності та успішність учнів” (праця спирається на докторську дисертацію; книга мала два видання – 1975 р. та 1977 р.) “Індивідуалізація навчання. Диференційна дидактика” (1977 р.), “Навчання здібних учнів” (видання перше – 1980, видання друге – 1986), “Прагнення дітей та молоді” (у співавт. із Б.Галяс – 1991 р.), “Зміни в освіті” (чотири видання – 1994, 1995, 1996, 1997 рр.), “Януш Корчак. Perfil Licoes. O Bom Doutor” (у співавт. із Н. Singer і J. Murachowschim, видана португальською мовою в Бразилії університетом у Сан Паоло – 1988 р.), “Про ідентичність, стан та обов'язки педагогіки” (2007 р.). Інші публікації – це близько 500 статей, наукових трактатів, наукових звітів та інших досліджень.

За редакцією Тадеуша Левовицького (чи за спільною редакцією) видано близько 100 томів збірників наукових праць, у тому числі (редагована

спільно з В.Оконьом) серія “Бібліотека педагогічного прогресу”, “Бібліотека сучасних проблем освіти” (видано шість томів), серія “Міжкультурна освіта” (до 2011 р. надруковано 43 томи), понад десяток томів “Педагогічного щорічника” (які редагуються спільно з М.Дудзіковою). Серед періодичних видань, редагованих Тадеушом Левовицьким, необхідно назвати “Польсько-український щорічник: педагогіка-психологія”, який публікується з 1999 р. (співред. І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало та Й.Вільш).

Праці вченого-педагога опубліковані багатьма іноземними мовами: англійською, арабською, болгарською, чеською, французькою, іспанською, німецькою, португальською, російською, словацькою, словенською, сербською.

Наукові інтереси Тадеуша Левовицького глибокі та різноаспектні. Спочатку – загальна дидактика та психологія, передусім психологія навчання та психологія індивідуальних особливостей. Із роками вчений все більше зосереджується на педагогіці особистості. Вже понад десять останніх років численні дослідження та наукові розвідки професор Т.Левовицький присвячує полі- та міжкультурній освіті.

До значних наукових досягнень вченого можна віднести, наприклад, емпіричні докази своєрідних властивостей чотирьох стратегій навчання (які узгоджуються з концепцією всебічної підготовки В.Оконя); визначення зв’язків між індивідуальними рисами тих, хто навчається, вибраними способами навчання та результатами навчання; опрацювання субдисциплін диференційної наукової дидактики (субдисципліна, яка трактує питання індивідуалізації навчання), створення регуляційної теорії прагнення, визначення основних ідей освітніх змін у період реформ і визначення доктрини критично-креативної освіти (яка поборює домінацію адаптаційної освіти). Окрім цього, його важливим здобутком стало визначення та обґрунтування поліпарадигмальної (на відміну від парадигми за Т.С.Кухна в точних та природничих науках) моделі педагогічних досліджень. Усі ці концепції, теорії та моделі слугують підґрунтям, надихають і визначають нові напрями досліджень багатьох сучасних наукових шкіл.

До заслуг Т.Левовицького можна віднести управлінські здібності. Професор обіймав численні відповідальні посади: декан Варшавського університету (1977–1981 рр.), заступник директора самостійного Інституту наукової політики та вищої школи (1981–1985 рр.), директор Інституту педагогічних досліджень Міністерства Освіти та Виховання (1985–1989 рр.), керівника кафедри загальної дидактики Сілезького університету (1989–2009 рр.). У 1995–2002 рр. він працював директором Вищої педаго-

гічної школи Союзу польського вчителства. З 2003 р. є ректором-старійшиною та почесним керівником Сенату цього навчального закладу.

Високий авторитет професора Левовицького в наукових колах Польщі підтверджується тим, що впродовж 1993–2007 рр. (протягом чотирьох каденцій) був керівником Комітету педагогічних наук Польської академії наук. У 1988–2010 рр. (сім каденцій) за результатами виборів працював членом Центральної комісії в справах наукових ступенів і звань.

Значною є участь Тадеуша Левовицького в підготовці та підтримці наукових кадрів. Його вихованцями є кілька професорів та 22 доктори. Учений виконував функції рецензента в понад 60 справах щодо надання вченого звання професора, у 106 справах щодо надання вченого ступеня доктора наук та 80 докторських дисертаціях.

Важливою сферою активності професора є його діяльність у статусі експерта. Він працював заступником керівника Комітету експертів у справах національної освіти (1987–1989 рр.) і співавтором звіту комітету, заступником керівника Ради у справах реформи національної освіти (у 90-х рр. минулого століття), експертом Сейму Республіки Польща.

Великим авторитетом Т.Левовицький користується в міжнародному науковому товаристві, підтримуючи численні довготривалі міжнародні наукові контакти в різнорівневому форматі: наукові стажування, читання лекцій, організація та участь у наукових конференціях та ін. (в Австралії, США, Австрії, Білорусі, Болгарії, Греції, Ліхтенштейні, Німеччині, Росії, Угорщині, Україні, Фінляндії, Франції, Чехії, Швейцарії, Хорватії, Словенії, Сербії).

Професор Тадеуш Левовицький представляв Республіку Польщу на загальних сесіях ЮНЕСКО та зустрічах груп ЮНЕСКО в Женеві та Парижі, а також на зустрічах міністрів освіти європейських держав.

Протягом довгих років сферою особливо активної міжнародної співпраці педагога-науковця є спільні польсько-українські проекти. З 1999 р. він є співредактором “Польсько-українського щорічника: педагогіка-психологія”. Це періодичне видання слугує кращому ознайомленню і розумінню наукового доробку вчених обох країн, стало визнаним авторитетним виданням в наукових спільнотах, що займаються гуманітарними науками. Виконуючи функції керівника Комітету педагогічних наук Польської Академії Наук, сприяв подоланню неузгодженості у польському законодавстві і підписанню угоди про співпрацю між Комітетом педагогічних наук Польської Академії Наук та Академією педагогічних наук України. Результати польсько-української співпраці не забарилися: наукові польсько-українські

форуми, щорічні наукові конференції, які організуються з польського боку вищими школами та інститутами (Вищою педагогічною школою СПВ, Академією спеціальної педагогіки, Подляською академією (зараз Природничо-гуманітарний університет), ІТЕ у Радомі та іншими, а з українського боку – Академією педагогічних наук України (зараз НАПН України) та вищими навчальними закладами в м.Житомирі, Хмельницькому тощо слугують продуктивному співставленню розвитку гуманітарної науки в обох країнах, знаходженню спільних векторів розвитку, загостренню уваги і розробці актуальних у європейському вимірі наукових тем. Завдяки співпраці з'являються спільні наукові збірники, наприклад, “Проблеми освіти в Польщі та Україні в контексті процесів глобалізації та європейської інтеграції” під редакцією В.Кременя, Т.Левовицького та С.Сисоєвої (Київ – Житомир, 2009 р.), “Освітні парадигми та освіта вчителів” теж під їх же редакцією (Варшава – Краків, 2010 р.). Важливим результатом співпраці є переклади українських праць польською мовою. Це – монографія В.Кременя “Філософія освіти” (ІТЕ-ПШБ, Радом, 2008 р.), книга Н.Ничкало, Ф.Шльосека “Професійна підготовка в Польщі та Україні на тлі реформ” (ІТЕ-ПШБ, Варшава – Радом, 2008 р.), підручник “Педагогічна майстерність” за редакцією І.Зязюна (ІТЕ-ПШБ, Радом, 2008 р.).

Сферою інтенсивної активності Тадеуша Левовицького є участь у редакційних комітетах і редакціях, а також у видавничих органах відомих часописів, наприклад, “Хованна”, “Освіта”, “Педагогічний кварталник”, “Педагогічний огляд”, “Педагогічний рух”, “The New Educational review”, “Современная высшая школа” та “La Education Superior Contemporanea”. У редакціях та редакційних комітетах цих часописів він виконував у різні часи функції головного редактора, секретаря редакції, члена колегії. Особливо вагомим є виконання ним функцій головного редактора “Педагогічного руху” (1984–1994 рр.), найстарішого загальнопедагогічного часопису в Польщі, заснованого ще у 1912 р.

Досягнення професора Тадеуша Левовицького набули визнання у формі присудження високих державних нагород: Кавалерського хреста, хреста Офіцерського ордену відродження Польщі, професійних та регіональних іноземних відзнак (в тому числі й українських: медаль “За наукові досягнення” Міністерства освіти і науки України, медаль Національної академії педагогічних наук України “К.Д. Ушинський”). Він – почесний доктор Краківського педагогічного університету та Опольського університету, іноземний член Національної академії педагогічних наук України, почесний доктор Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Варто більш детальноше зупинитися на характеристиці вищезазначеної монографії. Той, кому потрапить до рук це видання, відразу ж зрозуміє його потребу та своєчасність появи. Адже в сучасних умовах реформування системи освіти України, в контексті Болонської декларації надзвичайно актуальною є проблема професійної підготовки педагогів, що підтверджується наявністю галузевого наукового інституту в структурі НАПН України.

В анотації зазначено, що в книзі проаналізовано актуальні проблеми професійної підготовки і роботи вчителів у Республіці Польща; розглянуто загальні концепції й підходи до формування стандартів професійної підготовки вчителів; проблеми їх навчання за двома спеціальностями; зміни в професійних функціях та змісті професійної діяльності вчителя; особливості конструювання програм навчання в умовах двоступеневої (бакалавр та магістр) підготовки, а також професійної діяльності вчителів – умови праці, підвищення кваліфікації, деонтологічні та теологічні проблеми.

Автор зважає на потребі використання видання студентами та викладачами вищих педагогічних навчальних закладів і університетів, аспірантами, докторами, учителями-практиками, усіма тими, хто цікавиться проблемами сучасної педагогічної освіти і діяльності вчителя.

Зважаючи на неординарність монографії в сукупності значного масиву науково-педагогічних праць, що активно поповнюється новими доробками, багато зусиль для її виходу, наповнення оригінальними додатковими матеріалами доклала С.Сисоева, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, керівник наукової школи з проблем творчості і технологій у неперервній професійній освіті. (Технічне редагування здійснила І.Соколова, доктор педагогічних наук, професор Маріупольського державного гуманітарного університету. Переклад з польської на українську мову виконали А. та О.Івашко, голова і член Польсько-українського культурного товариства м.Маріуполя). Варто зазначити, що поява книги стала можливою завдяки підтримці польсько-українського культурного товариства м.Маріуполя та наукової школи з проблем творчості і технологій у неперервній професійній освіті.

У презентаційному слові, виголошеному перед учасниками наукового форуму, що представляли широку науково-педагогічну громадськість України та Польщі, В.Кремень, президент НАПН України, доктор філософських наук, професор, академік НАН України, міністр освіти і науки України (1995–2005 рр.) зазначив: “Тадеуш Левовицький – видатний поль-

ський учений у галузі гуманітарних наук, добре знаний в Україні. Широта наукових інтересів професора Левовицького і ступінь узагальнень у його наукових працях свідчить про європейський рівень ученого... Дана книга... є першим україномовним виданням фундаментальної праці професора в Україні. Безумовно, вона буде цікавою українському науковому загалу і спричинить новий імпульс розвитку наших культурних, наукових і дружніх взаємовідносин". Василь Кремень акцентував на особистих заслугах Т.Левовицького щодо ініціювання співпраці в галузі педагогічних наук, між Польщею та Україною, котра особливо результативно розпочалася з 90-х рр. ХХ ст. із встановленням незалежності нашої держави й успішно продовжується на даному етапі.

Автор досить виважено підійшов до формування змісту, структурних складових книги. Українське видання розпочинається зі слова про вченого (В.Кремень). У вступі Тадеуш Левовицький наголосив на значенні освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства та, відповідно, дискусійності щодо проблеми вчительської професії, стандартів підготовки вчителів. (Наприкінці вступної частини висловив подяку всім, хто сприяв появі книги у світ).

Основна частина книги представлена 10 структурними складовими: "Стандарти підготовки вчителів – півстоліття досвіду в Польщі", "Стандарти вчительської освіти в контексті освітньої реформи", "Учитель (і надалі, але по-іншому) здатний до рефлексії", "Учителі та їх підготовка на межі ХХ та ХХІ століть – еволюція чи революція?", "Моделі підготовки вчителів і сучасні потреби освіти та ринку праці", "Проблеми теорії та практики вчительської освіти, педевтологічна "квадратура кола", "Системні зміни та етика й обов'язки вчителів", "Дилеми суспільної (й освітньої) аксіології та теології і професійні компетенції вчителів", "Мрії про вільного вчителя. Про емансипацію та відповідальність". (В книзі вміщено перелік джерел, використаних для її підготовки, подано вибрану бібліографію польських праць із досліджуваної проблеми, а також інформація про наукову діяльність автора).

Увесь текст наскрізь пронизаний ідеєю виховання не просто гарного спеціаліста, а "мислячого практика", "який не вчиться переважно на власних помилках – за кошт учнів". Тому Т.Левовицький пропонує наступні концепції професійної підготовки вчителів, котрі дають змогу вирішити перелічені вище проблеми:

- загальноосвітня, яка полягає в наданні учителям максимально глибоких загальних знань;

- персоналістична (полягає у формуванні особистості вчителя, створенні можливості для розвитку зацікавлення, здібностей, мотивації);
- концепція спеціальної підготовки ґрунтується на тому, що кожен учитель має бути спеціалістом у певній галузі знань;
- методична (асоціюється з формуванням у вчителя методичних навичок, професійних умінь, необхідних для щоденної праці з дітьми та молоддю);
- прогресивна (проблемна) – вміння самостійно знаходити вихід із будь-якої проблемної ситуації;
- різнобічна (розглядається як намагання теоретиків розробити ідеальну модель освіти вчителя).

Окрім цього вчений зазначає, що зміни в освіті можливі якщо змінити саме суспільство, оскільки освіта є частиною його життя. Основні зміни, які він пропонує проявляються в трьох положеннях:

- фундаментальні зміни відносин між країною, суспільством, освітою та особистістю;
- вище перелічені інститути повинні супроводжувати зміни у відносинах між учасниками освітнього процесу – між учителями та учнями, між учительськими та учнівськими колективами;
- формування сучасної моделі освіти та нових умов її функціонування.

Також значну увагу автор приділив рефлексії учителів, стверджуючи, що кожен учитель здатний до роздумів над сутністю, цілями, змістом і методами праці, а також до роздумів над умовами виконання своєї професії та змінами її функцій. Окрім цього рефлексія може виступати як чинник адаптації. Адже вимоги до спеціаліста весь час змінюються у відповідності з вимогами суспільства. Тому дуже важливо, щоб учитель міг знайти сприятливі способи пристосування до них. У цьому педагогові й допомагає його професійна підготовка як висококваліфікованого спеціаліста.

Отже, вищезазначене дає підстави констатувати, що професор Тадеуш Левовицький – визначний польський учений – педагог, організатор та реформатор системи освіти в Республіці Польща, який зробив значний особистий внесок у налагодження та розвиток польсько-української співпраці в галузі педагогічної науки. Безумовно, що багата творча спадщина педагога, науковця заслуговує на активну популяризацію та фундаментальне вивчення в Україні.

Примітки

1. Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої. – Хмельницький : ПП Заколотний М.І., 2011. – 433 с.

2. Кузьменко, В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загально-освітньої школи: Навчальний посібник / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко. – Херсон : РІПО, 2006. – 92 с.

3. Лощенкова, І. Ф. Розвиток ідей полікультурного виховання у світовій педагогічній думці / І. Ф. Лощенкова // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1-2. – С.68–77.

4. Полякова, Я. В. Європейські концепції полікультурної освіти і виховання / Я. В. Полякова: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdpu/texts/articles/2008/08_02pyavekr.pdf

5. Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: програма міжнар. наук.-практ. конф. [М.Хмельницький, 12–16 квіт. 2011 р.]. – К.; Хмельницький, 2011. – 25 с.

6. Левовицький Тадеуш. Професійна підготовка і праця вчителів: наук. видання / Тадеуш Левовицький; переклад з польськ. А. Івашко. – К.; Маріуполь : Видавництво “Рената”, 2011. – 119 с.

Резюме

В статті розкривається життєвий і творчий шлях уроженця Західного Подолля Тадеуша Левовицького – відомого польського ученого, педагога, професора, доктора хабілітованого гуманітарних наук в області педагогіки, багаторічного директора (сьогодні – почесного ректора) Вищої педагогічної школи Союзу польських учителів (г.Варшава), іноземного члена Національної академії педагогічних наук України.

Ключеві слова: Тадеуш Левовицький, освіта, педагогіка.

Одержано 30 травня 2011 року